

Groep; moeilijk, druk

1. Introductie

Naast een toename van sociale problemen en agressiegedrag kan men in het basisonderwijs een toename vaststellen van het verschijnsel van de moeilijke groep. Als er een toename is van kinderen met gedragsproblemen, dan is er ook een grotere kans op moeilijke groepen. Sedert het ontstaan van Pravoo, ruim vijftien jaar geleden, is de hulpvraag m.b.t. ondersteuning van moeilijke groepen verviervoudigd. In dit orthobeeld geven we de benadering weer die we in de afgelopen jaren vanuit de praktijk ontwikkeld hebben.

2. Omschrijving

Bij het beeld van de moeilijke klas of groep gaat het niet om moeilijk in de zin van moeilijk lerend, maar om gedragsmatig moeilijk. Een klas is moeilijk bij een combinatie van de volgende kenmerken:

- sociale problemen tussen de kinderen onderling;
- contactuele problemen met de leerkracht;
- onvoldoende gezagspositie van de leerkracht;
- veel stemverheffingen en algemeen lawaai;
- veel bewegingen;
- onvoldoende betrokkenheid bij onderwijsactiviteiten en dus werkhoudingsproblemen en dus gemiddeld ook lagere leerprestaties.

Dat is wat anders dan een drukke klas. Een drukke klas kenmerkt zich alleen door veel bewegingen, maar een moeilijke klas kent nog vier andere kenmerken. Een moeilijke klas is per definitie een probleem vanwege een of meer van de volgende redenen:

- er zijn kinderen die lijden onder de situatie. Een kind in een moeilijke klas schreef in een enquête: *'Ze zeggen nare dingen tegen elkaar en dat maakt mij verdrietig.'*
- de negatieve mentaliteit van kinderen geeft een slechte prognose naar de toekomst. Slecht bekend staande groepen krijgen minder goed onderwijs, leerkrachten zetten zich minder voor die groepen in en in het voortgezet onderwijs worden het beruchte groepen waaronder ook de prestaties van kinderen

zullen lijden;

- het leerrendement/ontwikkelingsrendement is niet optimaal. In veel moeilijke groepen kan men een achterstand vaststellen m.b.t. de leervorderingen. De kinderen leiden elkaar af, zijn met andere dingen bezig dan het schoolwerk en de emoties m.b.t. de sfeer in de klas halen de kinderen ook bij hun werk vandaan.

3. De diagnose

Het vaststellen van het feit dat er sprake is van een moeilijke groep gebeurt aan de hand van het gewone leerlingvolgsysteem voor gedrag.

Tegenwoordig kunt u met een gewoon leerlingvolgsysteem al signaleren of er sprake is van een moeilijke groep. Er zijn drie leerlingvolgsystemen die normen geven voor de moeilijkheid/zwaarte van een groep in het algemeen, nl.:

- het Pravoo leerlingvolg- en hulpsysteem voor groep 1, 2 (3) en sbo;
- EGGO, de eerste genormeerde gedragsobservatiekaart. Zie onderstaande voorbeeld van zo'n normering;
- het Pravoo gedragsleerlingvolgsysteem voor

groepskwalificatie	groep 1 en 2	groep 3, 4, 5	groep 6, 7, 8	groep 6	groep 7	groep 8
makkelijke groep 1e:	≤ 10,9%	≤ 9,2%	≤ 8 %	≤ 7,8%	≤ 7,8%	≤ 7,1%
2e:	≤ 7,5%	≤ 7%	≤ 7,1%	≤ 7,3%	≤ 6,7%	≤ 4,9%
gemiddelde groep 1e:	11 - 17 %	9,3 - 14,4%	8,1 - 13,4%	7,9 - 13,8%	7,7 - 13,4%	7,2 - 11,8%
2e:	7,6 - 12,3%	7,1 - 10,7%	7,2 - 10,8%	7,4 - 12,4%	6,8 - 10,4%	5 - 9,7%
zware groep 1e:	≥ 17,1%	≥ 14,5%	≥ 13,5%	≥ 13,9%	≥ 13,5%	≥ 11,9%
2e:	≥ 12,4%	≥ 10,8%	≥ 10,9%	≥ 12,5%	≥ 10,5%	≥ 9,8%

1e=sept/okt/nov/dec/jan/febr. 2e= mrt/april/mei/juni/juli. Zie blz. 7 van de handleiding voor het scoren van de groepskwalificatie en zie voor een zware groep blz. 10 uit de handleiding en EHBG-hulp 66-69. U kunt ook de score van uw gehele school uitrekenen. Zie de normen op pagina 7 van de handleiding.

sbo (Ned.) en buo (Bel.).

Als een groep als moeilijk is bestempeld, kunt u de groep diagnosticeren met de middelen uit dit ortho-beeld, nl.:

- de MG-lijst zoals weergegeven op pagina 399.

- de lijst kan als volgt ingevuld worden:

MG- lijst		1. sociaal proble			
		1.1. anderen onnodig aanraken	1.2. anderen aanduwen	1.3. bemoeien met anderen	1.4. schelden
ingevuld op/door:					
.....					
.....					
.....					
.....					
.....					
1 Cor A					
2 Dorien A					
3 Peter B.					

Als dat gebeurd is, kunt u ook de ernst van uw groep bepalen.

Eerst bepaalt u de maximale score: dat is het aantal kinderen maal de 28 aspecten van de lijst en daarna rekent u uit hoeveel % componenten uw groep bezit.

Bepaal de maximale score:
aantal kinderen:
maal 28 =
Bereken percentages:

Nog enkele opmerkingen over de lijst

De lijst spreekt wel voor zich, maar enkele items behoeven een korte toelichting:

1.1 bedoeld is: hangen tegen anderen, frunniken aan het haar van anderen, etc.;

1.2 bedoeld is: echt wild duwen;

1.7 bedoeld is: kleine lichamelijke ruzies zoals een enkele klap/trap/stomp;

1.8 bedoeld is: echte langere vechtpartij;

1.10 wapengebruik: niet alleen messen, maar ook scharen, prikpennen, liniaal, pen, potlood, etc.;

1.13 seinen naar elkaar, bedoeld is: tijdens de les contact hebben met elkaar door body-language. Dat kan negatief of positief geaard zijn;

2.2 tarten is het openlijk en bewust minachten van de leerkracht;

2.4 direct ongehoorzaam is direct niet doen wat de leerkracht opdraagt;

2.5 indirect ongehoorzaam is ja-knikken of neutraal reageren en buiten de blik van de leerkracht toch niet doen wat is opgedragen;

4.4 is bewegen met lichaam, zwaaien, stampen, tikken, etc;

5.1 Score: ■ als het kind 50 tot 75% van de tijd niet betrokken is bij de opdrachtgeving/instructie.

Score: ▲ als een kind minder dan 50% van de tijd betrokken is bij de instructie.

5.2 score: ▲ als het kind 50 tot 75% van de werktijd niet met het werk bezig is.

Score: ■ als een kind minder dan 50% van de werktijd aan het werk is.

Soms kan het voorkomen dat kinderen wisselend betrokken zijn. Dus aan het begin van de week wel redelijk werken, maar aan het eind van de week een slechte betrokkenheid hebben, of de ene week goed werken en de andere week een slechte betrokkenheid tonen. In dat geval scoort u : ▲

Na het invullen analyseert u de lijst:

a. U analyseert de MG-lijst en voert daar nog andere berekeningen op uit zoals:

-hoe zijn de percentages verdeeld over de 5 aspecten van de MG-lijst;

-kan ik ook mijn groep in categorieën indelen in de zin van:

- kinderen met ernstige problemen;
- drukke, maar sociaal minder ernstige problemen;
- meelopers;
- Schatjes.

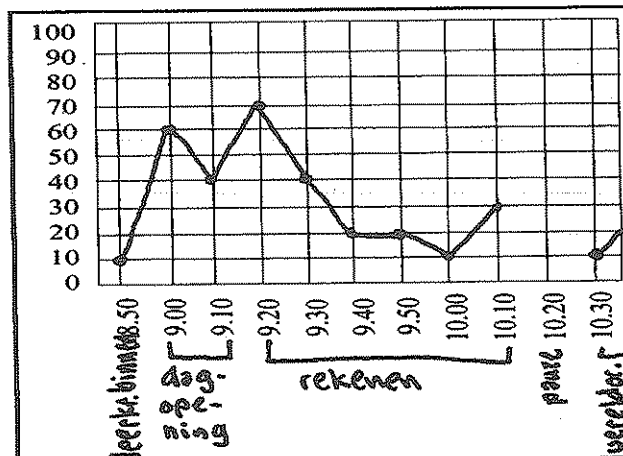
b. U vult de diagnoselijst in van blz. 400 van dit ortho-beeld.

c. Maak een betrokkenheidsgrafiek van de dag. Daarbij maakt u een tijdsgrafiek en telt u iedere (bijv.) 10 minuten hoeveel kinderen er met de taak bezig zijn.

Een voorbeeld is onderaan deze kolom weergegeven en geeft het percentage kinderen aan dat daadwerkelijk aan het werk is.

Een van de gevolgen van een moeilijke klas is het geringe onderwijsrendement. Betrokkenheidsgrafieken laten dat vaak heel duidelijk zien.

d. Neem vanaf de middenbouw de vragenlijst *Onze groep* af. Zie blz. 162

MG-lijst	1. sociaal probleemgedrag onderling													2. t.o.v. de leerkracht							3. la- waai		4. bewegen				5. be- trokken heid	
	1.1 anderen onnodig aanraken	1.2 anderen aanduwen	1.3 bemoeien met anderen	1.4 schelden	1.5 vloeken	1.6 anderen uitlachen	1.7 kleine schermutselingen	1.8 vechten met groepsgenoten	1.9 anderen pesten	1.10 wapengebruik	1.11 schutting/ziektetaal	1.12 klikken	1.13 seinen naar elkaar	2.1 bemoeien met de leerkracht	2.2 minachten/tarten	2.3 leerkracht uitlachen	2.4 direct ongehoorzaam	2.5 indirect ongehoorzaam	2.6 vechten met de leerkracht	2.7 keurt gedrag leerkracht af	3.1 praten wanneer dat niet mag	3.2 schreeuwen/roepen	4.1 onnodig van plaats lopen	4.2 gooien met materiaal	4.3 aandacht trekken	4.4 draaien/bewegen	5.1 niet betrokken bij instructie	5.2 niet taakgericht
1																												
2																												
3																												
4																												
5																												
6																												
7																												
8																												
9																												
10																												
11																												
12																												
13																												
14																												
15																												
16																												
17																												
18																												
19																												
20																												
21																												
22																												
23																												
24																												
25																												
26																												
27																												
28																												
29																												
30																												

-komt iets ieder dagdeel twee keer of vaker voor:

score: ☒ dat is 1 punt

-komt iets ieder dagdeel eenmaal voor score: ☒ dat is: ½ punt

-komt iets niet voor score ☐ dat is 0 punt

Bepaal de maximale score:

aantal kinderen: maal 28=

Bereken percentages:

*0-10%: gewone groep (behalve bij vechtpartijen en wapengebruik)

*11-80%: moeilijke groep

*81-100%: zeer moeilijke groep

MG-
diagnose**Diagnoselijst**

m.b.t./ingevuld op/ingevuld door:.....

Met deze vragenlijst kunt u diagnostische gegevens verzamelen m.b.t. de leerkracht/het team/de ouders

1. De leerkracht

1.1 De persoon van de leerkracht.

1.1.1 Is de leerkracht voldoende kordaat/doortastend? (niet zullen we, maar ik wil dat jullie nu)

ja-ten dele-neen

1.1.2 Is de leerkracht voldoende consequent?

ja-ten dele-neen

1.1.3 Zoekt de leerkracht voldoende contact met individuele kinderen?

ja-ten dele-neen

1.1.4 Heeft de leerkracht voldoende humor?

ja-ten dele-neen

1.2 Regelhantering

1.2.1 Zijn er vier duidelijke klassenregels geformuleerd?

ja-ten dele-neen

1.2.2 Zijn er consequenties voor die regels aangegeven?

ja-ten dele-neen

1.2.3 Voert de leerkracht de sancties ook echt uit?

ja-ten dele-neen

1.3 De didactiek

1.3.1. Hebben de lessen een duidelijke structuur met een duidelijke instructie (met betrekken van de kinderen daarbij), een duidelijke opdracht, duidelijke eisen, etc.

ja-ten dele-neen

1.3.2 Is het onderwijs voldoende adaptief met de pedagogische componenten autonomie, relatie en competentie?

ja-ten dele-neen

1.3.3 Eist de leerkracht volstrekte stilte tijdens het werken?

ja-ten dele-neen

1.3.4 Duren de lessen niet te lang?

ja-ten dele-neen

1.3.5 Is er een duidelijk ritme van inspinnen en ontspannen?

ja-ten dele-neen

1.3.6 Zoekt de leerkracht voldoende individuele contacten?

ja-ten dele-neen

2. Het team

2.1 Is het team sukkelend of verantwoordelijkheid nemend (sukkelen: deze klas overleef ik wel en volgend jaar is er een andere groep, of moeilijke groepen worden gemeld en doet men er wat aan en ziet men een groep als een schoolverantwoordelijkheid?)

ja-ten dele-neen

2.2 Steunt de directie de individuele leerkracht voldoende?

ja-ten dele-neen

2.3 Heeft de directie een of meer klassenobservaties uitgevoerd?

ja-ten dele-neen

2.4 Begeleidt de directie de individuele leerkracht voldoende?

ja-ten dele-neen

3. De ouders

3.1 Steunen de ouders het gezag van de leerkracht? (of zeggen ze openlijk dat zij/hij niet geschikt is en weg moet)

ja-ten dele-neen

3.2 Er worden vanuit de ouders allerlei geruchten verspreid.

ja-ten dele-neen

3.3 Veel ouders hebben al geklaagd over de sfeer in de groep.

ja-ten dele-neen

3.4 Veel ouders hebben zelf ook weinig gezag over hun kind.

veel-enkele-geen

3.5 Ouders vinden dat de school te slap is.

ja-ten dele-neen

3.6 Ouders vinden dat de school te streng is.

ja-ten dele-neen

Andere gegevens:

MG-plan

naam/ingevuld op/door:.....

1. INVALSHOEK PERSONELE ASPECTEN

- ☐ 1.1 Een andere leerkracht voor de groep
- ☐ 1.2 Kinderen verdelen over andere groepen
- ☐ 1.3 Steuncollega in de klas

- ☐ 1.4 Leerkracht blijft voor de groep, maar bepaalde kinderen gaan langere of kortere tijd naar een andere leerkracht.

2. INVALSHOEK GEZAGSOPBOUW

- ☒ 2.1 Onderdeelsgewijze gezagsopbouw
- ☐ a. kies een situatie die u wilt verbeteren, bijv. buitenspelen, kringactiviteiten, de dagopening, de taalles, o.i.d.

b. maak voor die situatie een actieplan:

- ☐ b.1 Noteer twee eisen m.b.t. het gewenste gedrag

- ☐ b.2 Hoe visualiseert u die eisen?

- ☐ b.3 Stel de sancties vast.

- ☐ b.4 Bedenk een beloning voor als het goed gaat.

- ☐ b.5 Wilt u steun van een collega?

- ☐ b.6 Hoe gaat u het de kinderen meedelen?

- ☐ c. U deelt het plan aan de kinderen mee

- ☐ d. U voert het plan uit gedurende 14 dagen

3. INVALSHOEK RELATIONELE OPBOUW

- ☐ 3.1 Klassenraad/uitstelschrift
- ☐ 3.2 Individuele relatie-opbouw buiten het lokaal
- ☐ 3.3 Contact zoeken in de klas

- ☐ 3.4 Sociale vaardigheidstraining
- ☐ 3.5 Behandel sociaal-emotionele denkfouten
- ☐ 3.6 Een project als samenbinder/iets leuks doen
- ☐ 3.7 Persoonlijk steunen
- ☐ 3.8 Groepsgewijs steunen

4. INVALSHOEK DIDACTISCHE OPBOUW

- ☐ 4.1 Optimaliseren didactisch concept
- ☐ 4.2 Eisenstelling
- ☐ 4.3 Zelfstandig spelen in groep 1 en 2
- ☐ 4.4 Zelfstandig werken
- ☐ 4.5 Dag/weektakensysteem
- ☐ 4.6 Keuzewerk

- ☐ 4.7 Duidelijk dagritme
- ☐ 4.8 100% stil zijn
- ☐ 4.9 Het orthobeeld werkhouding
- ☐ 4.10 Vingerbehandeling
- ☐ 4.11 Specifieke en toegespitste begeleiding:

5. INVALSHOEK SPECIALE KINDEREN

- ☐ 5.1 Ges-onderzoek door interne begeleider
- ☐ 5.2 Onderzoek door externen
- ☐ 5.3 Individuele begeleiding: zie handelingsplannen
- ☐ 5.4 Aanstekersbegeleiding

- ☐ 5.5 Meelopersbegeleiding
- ☐ 5.6 Remedial-education
- ☐ 5.7 Herinneren

6. INVALSHOEK OUDERS

- ☐ 6.1 Individuele gesprekken met ouders
- ☐ 6.2 Gesprekken met ouders met het kind erbij

- ☐ 6.3 Een ouderavond

7. INVALSHOEK PRESENTATIE LEERKRACHT

- ☐ 7.1 Ik-boodschappen
- ☐ 7.2 Positieve verwachtingen

- ☐ 7.3 Rustig blijven
- ☐ 7.4 Zelf aan de afspraken houden
- ☐ 7.5 Serieus nemen wat u doet
- ☐ 7.6 Kordaat en doortastend optreden

8. BIJLAGEN

- ☐ 8.1 Als het niet verbetert.

- ☐ 8.2 Het korte lontje als invalshoek.

e. Er worden met alle/enkele kinderen individuele gesprekken gehouden

f. Een of meer kinderen worden individueel onderzocht door de interne begeleider m.b.t. het GES-onderzoek. Zie blz.42-49 van het Handboek voor gedrag & gedragsproblemen.

g. Een of meer kinderen worden individueel onderzocht door een externe begeleider.

4. Verklaringen

De oorzaken voor een moeilijke klas moet men zoeken in de volgende achtergronden:

De algemene psychosociale ontwikkeling van kinderen

De laatste 15 jaar is de persoonlijkheid van kinderen in het algemeen veranderd. Kinderen zijn drukker, onrustiger en vertonen ook meer agressie-gedrag, hebben vaker sociale problemen en accepteren veel minder gezag. Thuis groeien ze op in onderhandelingsgezinnen. Veel kinderen hebben een sterke manifestatiedrang en willen zich laten gelden. Die kenmerken dragen bij aan het ontstaan van moeilijke groepen. Als in het algemeen gesteld er een toename is van het aantal kinderen met gedragsproblemen, dan is dat na verloop van tijd logischerwijs ook te zien in het ontstaan van moeilijke groepen.

De leerlingsamenstelling van de groep

Soms kan het voorkomen dat er in een groep veel kinderen met gedragsproblemen voorkomen. Er zijn van die jaren waarin men dat aan kan treffen. Het gaat dan om een groep met (toevallig) veel kinderen met psychosociale problemen zoals persoonlijkheidsproblemen en/of problemen thuis zoals verwaarlozing of psychische problemen van de ouder(s) of tussen de ouders. Ook pesten komt veel voor in de moeilijke groep. Daarnaast zijn er ook groepen waar een enkele gangmaker is en er veel meelopers zijn. Ook zijn er groepen waarin er bijna alleen maar jongens zitten. In zo'n eenzijdige groep kan men veel haantjesgedrag aantreffen waarbij ook het tarten van de leerkracht een teken van kracht is en van invloed is op de status. Ook kan het voorkomen dat allochtone kinderen specifieke moeite hebben om het gezag van een vrouwelijke leerkracht in de bovenbouw te accepteren.

De leerkrachtwisselingsgeschiedenis van een groep

Er zijn groepen die veel leerkrachtenwisselingen hebben meegemaakt en daardoor onrustig zijn geworden, maar ook onvoldoende ervaringen hebben opgedaan met het opbouwen van normale gezagsverhoudingen.

De verminderde gehoorzaamheidseis van de ouders

Uit een onderzoek van het SCO-Kohnstamm-instituut in 1998 is gebleken dat ouders *gehoorzaam zijn* niet

belangrijk vinden.

Het specifieke gebrek aan oudersupport

Sommige moeilijke klassen hebben te maken met het feit dat de ouders de voor de klas geplaatste leerkracht niet accepteren en dat ook aan hun kinderen hebben laten merken. Zo'n leerkracht heeft vanaf het begin een onvoldoende legitimering van de ouders gehad voor zijn gezag. Oudere kinderen horen hun ouders ook zeggen dat de leerkracht weg moet en als die oudermeningen rond gaan zingen in een groep is het gezag van de leerkracht ondermijnd. Zo kunnen ouders soms zeer duidelijk verantwoordelijk zijn voor de problemen.

De persoonskenmerken en de professionele kwaliteit van de leerkracht

Tenslotte zijn er leerkrachten die te weinig kordaat op durven te treden, moe worden van het politieagentje spelen en allerlei overlevingsstrategieën kiezen zoals sarcasme, futloosheid, onpersoonlijkheid. Soms hebben de problemen te maken met ontoereikende didactische kwaliteiten of privé-problemen van de leerkracht. Zie in dit verband ook de stand van zaken m.b.t. de waarden en normen van de leerkracht zelf zoals beschreven op pagina 770-772.

Andere factoren

Andere factoren die een bijdrage kunnen leveren aan het ontstaan van moeilijke groepen zijn:

- een te grote groep. Bij een grootte van rond de 30 kinderen is er een vergrote kans op een moeilijke groep. Groepen zouden eigenlijk niet groter mogen zijn dan 24 leerlingen.
- een combinatiegroep 7/8 kan extra problemen opleveren omdat kinderen in groep 7 het gedrag gaan vertonen van groep-8-kinderen die de grootsten zijn op school en kinderen in groep 8 gaan zich extra manifesteren omdat ze groter willen zijn dan groep-7-kinderen.

5. Begeleiding

Noteer de handelingsplaninhouden op het formulier van pagina 44.

5.1 Begeleiding

Binnen de aanpak willen we twee benaderingen uitwerken, nl. curatief en preventief

De curatieve aanpak

Bij de curatieve aanpak gaat het om het verbeteren van een ongewenste situatie. Daarbij kunt u gebruik maken van het MG-plan van blz. 401 van dit orthotheek. Het plan kent 7 invalshoeken. Door een vakje voor de inhoud in te vullen maakt u een handelingsplan. Maak zelf een uitvoeringsplan waarin u aangeeft wanneer en door wie het wordt uitgevoerd.

1. Invalshoek personele aspecten

1.1 Een andere leerkracht voor de groep

Bekijk of het is aan te bevelen en haalbaar is een andere leerkracht voor de groep 'te laten staan'. Soms zijn de relaties zo verziekt en heeft de oorspronkelijke leerkracht geen enkel krediet en gezag en dan is zo'n beslissing het beste. Overleg dat met elkaar en probeer als oorspronkelijke leerkracht niet ten koste van alles die groep te houden. Soms hebt u gedaan wat u kon.

1.2 Kinderen verdelen over andere groepen

Het kan aan te bevelen zijn de kinderen over twee andere groepen te verdelen en zo tot een herverdeling van groepen te komen.

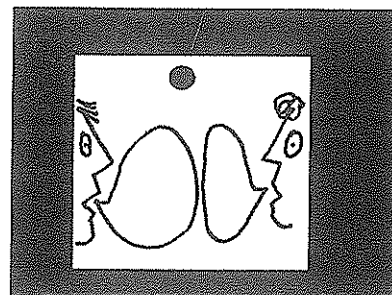
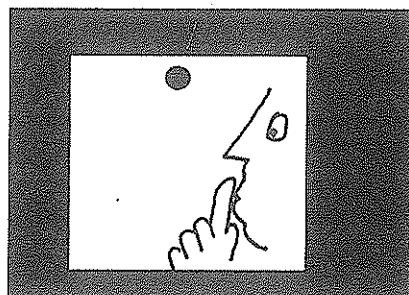
Bij grote kleutergroepen met een heterogene opzet kan het soms nodig zijn om twee relatief grotere groepen samen te stellen en een kleine groep met kinderen met gedragsproblemen.

1.3 Steuncollega in de klas

Een goede werkwijze is om een of meer dagdelen een extra leerkracht in de klas te plaatsen die de groepsleerkracht kan ondersteunen en met de kinderen mee kan die de groep moeten verlaten. Men kan er ook voor kiezen om dit een beperkte periode te doen, bijv gedurende twee maanden.

1.4 Leerkracht blijft voor de groep, maar bepaalde kinderen gaan langere of kortere tijd naar een andere leerkracht.

Dit is een vorm van verwijderen van kinderen. Ze worden dan niet op de gang gestuurd, maar moeten hun werk voor langere of kortere tijd bij een andere leerkracht maken. Vaak is het bij moeilijke

De voorkant van de kaart is rood en als die voorhangt mag niemand wat zeggen (mits door de leerkracht aangewezen) en als de groene kant voorhangt mogen de kinderen even praten met elkaar.

Beste meisjes en jongens,

Voor veel kinderen is groep 8 de leukste groep van hun hele schoolleven. Je weet na verloop van tijd naar welke school voor voortgezet onderwijs je gaat en je bent ook echt de grootste van de school. Veel kinderen vergeten de meeste dingen van de basisschool als ze groot zijn, maar de sfeer van groep 8 is voor veel kinderen bijzonder. Die vergeten ze meestal nooit meer.

Zo hoort het ook. Je hebt immers acht jaar op de basisschool gezeten of een jaartje langer en dan is het ook tijd om naar een andere school te gaan, om weer een nieuwe stap in je leven te maken. In het voortgezet onderwijs zijn de lessen en de leraren anders, moet je veel meer huiswerk maken en als kind word je ook steeds groter.

Toch lukt het niet om in alle groepen acht (of combinaties groep 7 en 8) zo'n leuke sfeer te hebben. Dat kan met van alles en nog wat te maken hebben, maar het is belangrijker om eens met elkaar te praten over hoe je in de komende maanden februari, maart, april, mei, juni en juli er nog wat leuk van kunt maken. Het is nooit te laat om dat te proberen met elkaar. Als jullie dat nu niet gaan doen, ligt het ook aan jullie zelf dat jullie groep 8 toch anders is dan op de andere scholen.

Besprek met elkaar wat er de komende zes maanden zou moeten gebeuren. Geef aan wat je belooft en geef je blad aan de leerkracht die het zal kopiëren. Daarna krijg je je blad terug.

1. Het is belangrijk dat ik goed oplet omdat alles wat ik leer in de basisschool meegenomen is en ik daar gemak van kan hebben in het voortgezet onderwijs. Goed opletten betekent dat ik luister naar de uitleg door de leerkracht en daarna stil aan het werk ga.

• Dat belooft ik om te doen: ja/nee

2. Het is belangrijk dat ik nog veel werk verricht en nog veel doe, want wat ik nu leer daarvan kan ik gemak hebben in het voortgezet onderwijs.

• Dat belooft ik om te doen: ja/nee

3. Het is belangrijk dat er niet meer gepest wordt in de klas, want alle kinderen moeten met plezier naar school kunnen gaan. Ik zal zelf geen kinderen pesten.

• Dat belooft ik om te doen: ja/nee

4. Het is belangrijk dat iedereen aardig tegen elkaar doet. Ik praat aardig tegen de leerkracht en de kinderen en de kinderen gaan aardig met mij om.

• Dat belooft ik om te doen: ja/nee

5. Het is belangrijk dat ik leer om steeds meer dingen zelfstandig te doen.

• Dat belooft ik om te doen: ja/nee

6. Het is logisch dat er regels in de klas nodig zijn. Ik moet me ook aan die regels houden.

• Dat belooft ik om te doen: ja/nee

7. Het is logisch dat als ik me niet aan die regels houd, ik dan ook straf mag verwachten.

• Dat is logisch: ja/nee

8. Het is belangrijk dat we leuke dingen gaan doen zoals het houden van feestjes, een video bekijken, een musical inoefenen, etc.

• Dat lijkt me leuk: ja/nee

Handtekening en naam van de leerling:

groepen zo dat de leerkracht op staat te boksen tegen de weerbarstigheid van enkele kinderen. Het opbouwen van een gezagsrelatie met die relatief kleinere groep kost erg veel tijd. Soms is het beter die kinderen te isoleren en in een andere groep te plaatsen, zodat de leerkracht de gelegenheid krijgt met de relatief makkelijke rest een normale situatie op te bouwen.

2. Invalshoek gezagsopbouw

2.1 Onderdeelsgewijze gezagsopbouw

De belangrijkste benadering is de systematische gezagsopbouw. Dat betekent dat er binnen een non-sense-aanpak weer gezag moet zijn. Als het gaat om moeilijke groepen dan is de voorzichtige aanpak vaak ontoereikend en moet er een strak stappenplan met duidelijkheid worden uitgevoerd. Dat komt nogal streng over, maar met mooie praatjes alleen zal een moeilijke groep niet veranderen. Zero-tolerance en lik-op-stuk-beleid zijn dan de invalshoeken.

Daarbij gaat het om het volgende stappenplan:

- a. u kiest een situatie die u wilt verbeteren, bijv. buitenspelen, kringactiviteiten, de dagopening, de taalles, o.i.d;
- b. u maakt voor die situatie een actieplan;
- c. u deelt het plan aan de kinderen mee;
- d. u voert het plan uit gedurende 14 dagen;
- e. u kiest een tweede situatie en gaat te werk zoals is aangegeven bij stap a t/m d, maar nu moet de groep zich gedurende twee situaties gedragen zoals u dat eist;
- f. zo loopt u de diverse situaties langs en komt er steeds weer een nieuwe situatie bij, waarbij een beheersperiode van 14 dagen is aan te bevelen.

Toelichting

a. U kiest een situatie die u wilt verbeteren

Het is aan te bevelen een situatie te kiezen die 's ochtends plaatsvindt en dan ook nog zo snel mogelijk aan het begin van de ochtend. Kies een overzichtelijke situatie. Dus wel:

-bij de lesovergang van bijbelse geschiedenis naar het eerste vak: 100% stil en meteen de spullen voor die les pakken

en niet: alle lesovergangen in een keer aanpakken.

b. U maakt voor die situatie een actieplan

Hierbij gaat u als volgt te werk:

- b.1 noteer eerst hoe de gewenste situatie moet zijn: bijvoorbeeld: de kinderen moeten stil zijn als ik spreek en niet op elkaar reageren, maar alleen op mij gericht zijn (dus het afleren van het bemoeien met elkaar). Een ander voorbeeld: de kleuters mogen elkaar buiten niet onnodig aanraken en niet schreeuwen tegen elkaar. Formuleer zo per situatie niet meer dan twee eisen;
- b.2 bedenk hoe u de twee eisen visualiseert; met tekeningetjes of in de vorm van regels op het bord. Zie voor de uitwerking rechtsboven aan pagina 403.
- b.3 stel ook de sancties vast. een van de regels daar-

bij is dat u niet dreigt en ook geen pardon kent. D.w.z. dat u vooraf opschrijft:

-als een kind zich niet aan de gedragsregel houdt dat er maar een tegelijk spreekt, wordt het kind meteen verwijderd. U kunt ook het super-nannycriterium hanteren dan u in elk geval een waarschuwing geeft.

-als de kleuter buiten toch duwt wordt hij onmiddellijk en zonder pardon naar binnen gestuurd.

Bij het overdenken van de sancties hoort ook de vraag of u uiteindelijk zover wenst te gaan dat u de ouders opbelt en ze verzoekt hun kind op te halen. Uit praktijkervaring is ons gebleken dat zo'n uiterste stap een groot effect kan hebben omdat de kinderen dan merken dat het menens is.

- b.4 bedenk ook een beloning voor als het goed gaat. Die beloning moet u niet vooraf aanbieden, maar moet een verrassing zijn. Gezag opbouwen moet gebeuren vanuit het gezag van de leerkracht en niet voor een beloning;
- b.5 bekijk of u bij deze eerste confrontatie steun wilt van een andere leerkracht;
- b.6 bedenk hoe u dat de kinderen mee gaat delen; gaat het met de gehele groep tegelijk of nog met enkele kinderen persoonlijk.

c. U deelt het plan aan de kinderen mee

Dit kunt u eventueel ook in aanwezigheid van een collega doen. Bij oudere kinderen kunt u ook de kinderen een contract laten ondertekenen of een belofte laten doen. Op pagina 403 is zo'n brief te zien voor groep 8.

d. U voert het plan uit gedurende 14 dagen

De uitvoering voldoet aan de volgende kenmerken:

- d.1 u bent 100% consequent en grijpt ook onmiddellijk in;
- d.2 de sanctie kan ook daadwerkelijk uitgevoerd worden, al dan niet met steun van een collega/collega's.

e. U kiest een tweede situatie en gaat te werk zoals is aangegeven bij stap a t/m d, maar nu moet de groep zich gedurende twee situaties gedragen zoals u dat eist.

f. Zo loopt u de diverse situaties langs en komt er steeds weer een nieuwe situatie bij, waarbij een beheersperiode van 14 dagen is aan te bevelen.

2.2 Project 'regels'

Houd een project over de klassenregels. Een project duurt 14 dagen en in die veertien dagen bent u bezig met allerlei aspecten van regels zoals:

Zelf regels maken

-wat zijn de vier meest zinvolle klassenregels: laat oudere kinderen dat in groepjes vaststellen en bepaal

zo de belangrijkste groepsregels.

Regels thuis

Wat mag je thuis wel en niet?

Regels in het verkeer

Welke regels kennen we en waarom zijn verkeersregels nodig?

Spelregels

-houden aan spelregels;

-vals spelen;

-zelf nieuwe regels bij een spel bedenken.

Overtreden

-straffen.

Regels aanbieden

Als u zelf regels voorstelt is het aan te bevelen die in positieve taal te formuleren en niet in niet-taal:

-met netjes praten kun je het meeste bereiken;

-je mag anderen alleen op een vriendelijke manier aanraken.

Maak eventueel regels in rijmpjes.

Pas de regeltaal aan het niveau van de kinderen aan.

Maak bij jonge kinderen ook een plaatjes bij de regel.

Zie voor voorbeelden ook het orthobeeld over de klassenregels op pagina 439.

Bij kleuters:

Zie eventueel bijlage 223-229 van het Pravoo leerlingvolg- en hulpsysteem voor groep 1, 2 (3) en sbo over het aanleren van regels bij jonge kinderen.

2.3 Directe begeleiding op kleine schaal

Bij kleuters is het vaak aan te bevelen naast een klas-sikale aanpak ook op kleinere schaal begeleiding te bieden.

Kies een groepje uit en blijf daar zo veel mogelijk bij in de buurt en grijp bij dat groepje steeds in als ze zich niet zo gedragen zoals u dat hebt aangekondigd. Neem zo iedere dag een hoofdbegeleidingsgroep.

3. Invalshoek relationele opbouw

3.1 Klassenraad/uitstelschrift

Een klassenraad komt eenmaal per week bij elkaar om de week te evalueren. Bij die klassenraad hoort een uitstelschrift waarin ieder kind gedurende de week opvallende leuke dingen en klachten/be-spreekpunten mag schrijven. Op die manier kunnen kinderen hun grieven toch iedere dag kwijt, maar is duidelijk dat er vaste momenten zijn om het te bespreken.

3.2 Individuele relatie-opbouw buiten het lokaal

Spreek individueel, buiten het lokaal met alle kinderen.

Maak een rooster en probeer zo aan de weet te komen wat er nog meer leeft in de groep, maar gebruik die contacten ook om een relatie met de kinderen op te bouwen en praat ook over persoonlijke dingen van de kinderen.

Zorg ervoor dat ze de indruk krijgen dat u belangstelling voor hen hebt. Vooral voor kinderen zonder probleemgedrag zijn deze contacten ook van belang.

3.3 Contact zoeken in de klas

Ga vaker naar alle kinderen toe in de klas zonder dat ze er om vragen om te vragen hoe het gaat en of er iets is dat ze met u wensen te bespreken. Houd ook hier bij waar u geweest bent zodat alle kinderen aan de beurt komen en ook de kinderen zonder problemen niet vergeten worden.

3.4 Sociale vaardigheidstraining

Veel kinderen in moeilijke groepen hebben een tekort op het gebied van de sociale vaardigheden. Dat betekent dat u die aan moet leren.

Een methode met een duidelijke lijn die ook nog veel vrijheid voor de school overlaat is de bakjesaanpak. Bij de bakjesaanpak gaat het om een eenvoudige en voorzichtige aanpak, maar nu gaat het om de begeleiding van groepen met ernstige problemen en moet de begeleiding ook intensiever zijn. Aan te bevelen is de volgende aanpak:

- neem de lijst met sociale vaardigheden die ook in deze orthotheek is opgenomen op pagina 338-340;
- maak een prioriteitenlijst;
- besteed iedere dag een kwartier aan het oefenen van de vaardigheden. Zie voor het oefenen pagina 682 t/m 684 met de oefenvormen;
- oefen een vaardigheid net zo lang tot deze beheerst wordt en ga dus niet te werk zoals bij de bakjesaanpak waarbij er per week een nieuwe vaardigheid wordt geoefend. Zie voor de gewone bakjesaanpak de uitgave *Leergang gedrag*, uitgegeven bij Pravoo in de serie Heel handige hulpmiddelen nr. 1

3.5 Behandel sociaal-emotionele denkfouten

Bij sociaal-emotionele denkfouten gaat het om de mentaliteit van de kinderen.

Ga te werk zoals is aangegeven op pagina 768-770. Daar treft u aan te pakken mentaliteitsinhouden aan. Als u ook 3.4 uitvoert is het aan te bevelen dit af te wisselen. Bijvoorbeeld een maand de vaardigheden en daarna een maand de denkfouten.

Voor kinderen in groep 1, 2, 3 is dit maar beperkt mogelijk.

3.6 Een project als samenbinder/iets leuks doen

Voer met de gehele groep een sociaal emotioneel project uit. Zie voor een voorbeeld het project 'helpen' op pagina 98-99. Veel kinderen in een moeilijke groep hebben ook behoefte om iets leuks met elkaar te doen zoals een barbecue/disco/musical, o.i.d. Stel een commissie samen die dat gaat voorbereiden en die daar steeds over rapporteert.

3.7 Persoonlijk steunen

Dat is het goedkeuren van wat een kind zegt of doet. Vaak wordt dat vergeten bij moeilijke groepen, maar het is belangrijk om ook positieve geluiden te laten horen en zich als leerkracht positief te uiten over wat een kind zegt/doet.

3.8 Groepsgewijs steunen

Zoek naar momenten waarop het wel goed gaat en zeg dat ook regelmatig tegen de groep; minmaal vier maal per dagdeel.

4. Invalshoek didactische opbouw

4.1 Optimaliseren didactisch concept

Een onduidelijke manier van lesgeven kan van invloed zijn op het ontstaan en verergeren van het verschijnsel van de moeilijke groep. Sommige leerkrachten zijn zelf chaotisch, laten kinderen te lang werken, leggen onvoldoende duidelijk uit en differentiëren ook helemaal niet. Zie voor informatie over de differentiatie-didactiek:

- *Vlam; vlot adaptief maken*, een brochure in de serie Heel handige hulpmiddelen;
- het artikel *Differentiatie bij de instructie* in het Praxis-bulletin van maart 2003.

4.2 Eisenstelling

Geef duidelijk aan wat er die les af moet zijn en geef ook aan wat er moet/gaat gebeuren als het niet af is. Op die manier leren kinderen de logische consequenties van het niet voldoen aan de eisen. Houd u daar dan ook voor 100% aan.

4.3 Zelfstandig spelen in groep 1 en 2

Leer kinderen om zelfstandig te spelen. Veel leerkrachten constateren dat de spelkwaliteit van de kinderen achteruit gaat. Dat betekent dat het nodig is de kinderen weer te leren spelen. Uit onderzoek is gebleken (Faber, 1990) dat in groepen waar kinderen goed kunnen spelen, minder sociaal-emotionele problemen zijn; ledigheid is des duivels oorkussen.

Maak gebruik van het Handboek voor spel en spelbegeleiding, uitgegeven bij Pravoo in Lekkerkerk.

4.4 Zelfstandig werken

Leer de kinderen zelfstandig te werken volgens de GEON- groepscursus. Die cursus met daarin de routine van de cyclus van het zelfstandig spelen en werken is opgenomen in deze nieuwe gedragsorthotheek op pagina 787-789.

4.5 Dag-/weektakensysteem

Werk met dag-/weektakensystemen waarbij kinderen leren om zelf het werk te plannen en verantwoordelijkheden te dragen.

4.6 Keuzewerk

Zorg er voor dat de kinderen ook regelmatig keuzewerk uit mogen voeren.

4.7 Duidelijk dagritme

Voor moeilijke groepen is een duidelijk dagritme belangrijk met een goede afwisseling van inspannen en ontspannen. Zie voor de plaatjes van het dagritmepakket pagina 140 uit deze orthotheek.

4.8 100% stil zijn

Realiseer een geleidelijke opbouw van tijd waarin de kinderen leren om 100% stil te zijn. Veel kinderen moeten leren om eens enige tijd 100% stil te zijn. Bouw dat geleidelijk op van 10 minuten tot in groep 8 tweemaal een half uur per dag tijdens het werken.

4.9 Het orthobeeld concentratieproblemen

Zie ook orthobeeld *Concentratieproblemen* om een werkhoudingsverbeteringsprogramma met de groep uit te voeren. In veel moeilijke groepen is de werkhouding en het luisteren naar instructies ook onvoldoende en moet dan systematisch worden aangeleerd. Zie pagina 300 van deze orthotheek met voorbeelden van inhouden om in een schoollijn op te nemen.

4.10 Vingerbehandeling

Veel onrust kan ook ontstaan uit het veelvuldig opsteken van vingers en vragen om aandacht en hulp. Behandel iedere les een reden waarom een kind een vinger opsteekt en bekijk met de groep of dat te voorkomen is door: beter op te letten bij de instructie, zelf na te denken, etc.

4.11 Specifieke en toegespitste begeleiding

Soms zijn er didactisch zeer specifieke zaken waar een leerkracht aan moet werken. Die specifieke dingen komen naar voren n.a.v. een klassenobservatie. Daarbij kan het gaan om:

- het verkorten van de kringzittijd;
- het meer gebruik maken van visuele hulpmiddelen;
- het plaatsen van kinderen op bepaalde plaatsen;
- het veranderen van de dagopening;
- het verkorten van de werktijd;
- het op een betere wijze stellen van vragen aan de groep.

5. Invalshoek speciale kinderen

5.1 Ges-onderzoek door interne begeleider

Bekijk of het nodig is bepaalde kinderen individueel door de interne begeleider te laten onderzoeken met het GES-onderzoek. Zie daarvoor blz. 42 van het Handboek voor Gedrag & gedragsproblemen.

5.2 Onderzoek door externen

Bekijk eventueel of het nodig is bepaalde kinderen door externen te laten onderzoeken.

5.3 Individuele begeleiding

Bied bij bepaalde kinderen individuele begeleiding. Maak daarbij gebruik van de andere inhouden van deze nieuwe gedragsorthotheek. Zie de trefwoorden vanaf pagina 22. Doe dat samen met de ib-er/externe deskundige.

5.4 Aanstekersbegeleiding

Het kan voorkomen dat bepaalde individuele kinderen de aanstekers zijn van veel turbulentie in de groep.

'Kletsen onder de les moet kunnen'

Van onze correspondent

UDEN – De zoemer aan het begin van de schooldag moet uit en kletsen tijdens de les mag best. Dat vinden de ouders van de Udense openbare basisschool Camelot.

De nieuwe directeur, C. Willemsen, wil met 'meneer Coen' worden aangesproken, herstelde de zoemer in ere en bepaalde zonder de leerlingen erin te kennen dat kletsen tijdens de les niet mag. „Dominant gedrag“, schrijven de ouders in een brief aan het college van b. en w.

Camelot is een school voor ervarings-

gericht onderwijs (Ego), waar de beleavingswereld van het kind centraal staat. De richtlijnen van Willemsen druisen volgens de ouders tegen deze principes in. Ze vinden kletsen onder de les juist goed. Het leert kinderen te werken in een rumoerige omgeving. En de zoemer maakt de kinderen maar tijdgericht. De ouderaad zet nu 'ernstige vraagtekens' bij het functioneren van Willemsen. Het schoolhoofd wil nog niet reageren. Volgende week gaan de gemeente Uden, de ouders en de schoolleiding met elkaar praten.

stratie van. Het essentiële verschil tussen de ouders en u is dat de ouders één verantwoordelijkheid hebben, nl. de verantwoordelijkheid voor het wel en wee van hun kind, maar dat de school twee verantwoordelijkheden heeft, nl. het wel en wee van het ene kind, maar ook het wel en wee van de gehele groep. Kortom, blijf bij de door u uitgestippelde koers.

6.2 Gesprekken met ouders met het kind erbij

Voer het bovenstaande van 6.1. uit met het kind erbij.

6.3 Ouderavond

Heb met die individuele kinderen gesprekken en geef ze aan wat u niet accepteert en wat de sancties zijn. Separeer die aanstekers van de rest door ze langere of kortere tijd in een andere groep te plaatsen.

5.5 Meelopersbegeleiding

Houd een gesprek met de meelopers en:

- maak hen bewust van hun gedrag
- geef aan wat u van ze eist
- waarschuw de meelopers in de klas ook op de gevaarlijke momenten om niet mee te lopen.

5.6 Remedial-education

Bied eventueel remedial-education aan individuele kinderen. Dat is het in het kamertje bieden van speciale gedragsbegeleiding. Soms kan het nodig zijn bepaalde kinderen buiten het lokaal en buiten de blik van de andere kinderen te begeleiden.

Zie daarover:

- blz. 54 van het Handboek voor gedrag & gedragsproblemen;
- de Pravoo-brochure: Remedial-education verder uitgewerkt.

5.7 Herinneren

Herinner individuele kinderen ieder dagdeel aan het gevraagde gedrag. Laat ze dat zelf zeggen.

6. Invalshoek ouders

6.1 Individuele gesprekken met ouders

Houd met de ouders van de 'moeilijkste' kinderen individuele gesprekken door:

- ze de observaties van het gedrag van hun kind voor te lezen;
- te vertellen wat de school van hen verwacht;
- te vertellen welke sancties u hanteert bij overtredingen en wangedrag.

Probeer tijdens die gesprekken duidelijk aan te geven wat uw visie is. De visie op wat tegenwoordig moet kunnen en uw mening daarover kan verschillen met die van de ouders. Het bericht in Trouw van eind 1998 (zie het bovenstaande knipsel) is daar een illu-

Houd een ouderavond over de sfeer in de klas met het programma:

- waarnemingen in de klas
- aangeven van oorzaken
- aangeven van het begeleidingsplan, dus wat de school doet
- aangeven wat u van de ouders verwacht

Houd eventueel, als u een speciaal programma met de klas uitvoert, in de vorm van een nieuwsbrief, de ouders op de hoogte van het verloop en de verwickelingen m.b.t. tot de ingezette aanpak.

7. Invalshoek presentatie leerkracht

7.1 Ik-boodschappen

Begin uw opdrachten en eisen steeds met ik en voorkom veroordelingen. Dus niet: 'Als ik wil beginnen is het nooit helemaal stil.'

Maar: 'Ik wil nu beginnen'.

7.2 Positieve verwachtingen

Spreek uit dat u verwacht dat de kinderen het gevraagde gedrag ook kunnen tonen. Voorkom sarcastische opmerkingen.

7.3 Rustig blijven

Blijf zelf rustig en ga niet tekeer omdat kinderen dat als een teken van zwakte zien en u nog meer gezag zult verliezen. Zo noemde een leerkracht in het heetst van de strijd een allochtoon kind eens een snottaap en heeft deze leerkracht nog tijden last gehad van de verdenking *bruine aap* gezegd te hebben.

7.4 Precies houden aan de afspraken

Houd u zelf ook precies aan wat u met de groep hebt afgesproken.

7.5 Neem wat u doet serieus

Relativeer niet wat u met de kinderen doet. Geen opmerkingen als: Hier sta ik zelf ook niet zo achter, etc.

7.6 Kordaat en doortastend optreden

Het is belangrijk dat u zich duidelijk manifesteert en

alert reageert op de kinderen. Vooral het herhalend vragen is belangrijk. U zegt iets en u vraagt een kind: *Vertel wat ik zei wat je moest gaan doen*, of een kind gaf een antwoord en u vraagt aan ander een kind: *Wat zei Mark?*

De preventieve aanpak

De curatieve aanpak blijkt in de praktijk niet zo makkelijk uit te voeren. Vooral moeilijke bovenbouwgroepen zijn niet makkelijk te veranderen en als het wel lukt, dan kan het alleen met veel consequent ingrijpen en veel leerkrachten hebben toch niet het gevoel dat ze vanwege agentje-spelen het onderwijs zijn ingegaan.

1. Signaleringssysteem

Maak/neem de toetskalender van uw school en boek daarin in:

- het werken met het gewone gedragsleerlingvolgssysteem en het bepalen van de zwaarte van de groep;
- de afspraak dat bij een zware groep de MG-lijst wordt ingevuld. De interne begeleider begeleidt dat proces.

Dit betekent dat het voorkomen van moeilijke groepen zo belangrijk is dat er een speciale reactie nodig is na het invullen van het reguliere leerlingvolgssysteem.

2. Het nemen van groepsleerkrachtverantwoordelijkheid

Ook als men een speciaal signaleringssysteem heeft voor het vaststellen van de aard van de moeilijke groep, wordt er een appèl gedaan op de verantwoordelijkheid van de individuele leerkracht. Men kan immers het hoofd in het zand steken en de groep als corvée zien waar men zo goed mogelijk doorheen moet zien te komen en waarbij een volgende leerkracht het ook maar weer moet bekijken.

Leerkrachtverantwoordelijkheid betekent:

- serieus de gewone lijsten invullen;
- serieus indien nodig de MG-kaart invullen;
- serieus de kaart bespreken met de hoofdverantwoordelijken/directie van de school;
- serieus een aanpak opzetten;
- houden aan de onderlinge afspraken zoals het omgaan met regels, het ingrijpen etc.

3. Het nemen van schoolmanagementsverantwoordelijkheid

De directie van de school moet:

- het MG-overzicht met de desbetreffende leerkracht bespreken of dit delegeren aan de ib-er
- in de maand oktober iedere groep een dagdeel bezoeken om zichzelf een oordeel te vormen over het klimaat in de klas.
- de groepsleerkracht begeleiden als er sprake is van een moeilijke groep
- leerkrachten aanspreken die zich niet houden aan

afspraken over regelgedrag en ingrijpen.

4. De bakjesaanpak

Een belangrijke vorm van preventie van moeilijke groepen is het systematisch begeleiden van de sociaal-emotionele ontwikkeling.

Het is daarom aan te bevelen om de bakjesaanpak voor de school uit te werken en in te voeren.

Zie de Pravoo-brochure over de bakjesaanpak in de serie Heel handige hulpmiddelen, deel 1, *Leergang gedrag*.

5. Een consistente aanpak bij spontane sociaal-emotionele gebeurtenissen

Soms zeggen leerkrachten: *Mijn collega's zijn veel makkelijker dan ik. Ik zeg veel eerder iets van het gedrag van kinderen en ik grijp ook eerder in.*

Het is belangrijk:

- regelmatig gedrag van kinderen te verzamelen en te bespreken;
- te proberen om eenzelfde benadering van de kinderen af te spreken.

6. Het pedagogisch klimaat

Bepaal eenmaal per 10 jaar het pedagogisch klimaat van de school. Bekijk of het klimaat van de school wel aansluit bij de vragen van het kind van tegenwoordig. Zie voor de aspecten van het pedagogisch klimaat pagina 9, 159 van deze orthotheek.

7. Preventie in groep 1 en 2

7.1 Duidelijke regelopbouw voor binnen en buiten

Het is aan te bevelen maximaal 4 schoolregels te formuleren met een positieve geaardheid, dus geen niet-regels.

Kies als school die drie regels en bouw ze expliciet met de groep op vanaf de grote vakantie. Aan te bevelen is om twee weken aan de introductie/bewustmaking te werken. Dat betekent dat na twee maanden de regels 'staan'. Op pagina 439 en verder van deze orthotheek zij die vier regels uitgewerkt.

7.2 Spelbegeleiding

Uit onderzoek is gebleken dat als je kinderen leert spelen er minder gedragsproblemen in een groep zijn. Ledigheid is immers des duivels oorkussen meldden we in het voorafgaande ook al.

Dat betekent dat het is aan te bevelen veel tijd te investeren in het leren spelen. Kwalitatief spelgedrag is niet meer zo vanzelfsprekend. 85% van alle kinderen in groep 1 speelt 's ochtends niet maar wordt voor de tv wakker. Het is daarom belangrijk kinderen te leren spelen. Zie daarvoor:

- het Handboek spel en spelbegeleiding vanaf eind 1999 uitgegeven bij Pravoo en de opvolger/vervanger van de Zwijsen-uitgave;
- pagina 693 en verder van de orthotheek.

7.3 Serieuze bakjesaanpak

Voor de preventie van een moeilijke klas/groep is een serieus gebruik van de bakjesaanpak aan te bevelen, omdat kinderen daarmee sociale vaardigheden kunnen leren die hen helpen om op een aangepaste manier om te gaan met elkaar. Veel onrust wordt veroorzaakt doordat kinderen niet weten hoe je op een nette manier contact met elkaar moet zoeken. Het gevolg daarvan is duwen en trekken aan elkaar. Hier is dus een meer systematische aanpak nodig in de vorm van een leergang.

7.4 Onderwijslijnen en principes

Er is een relatie tussen de moeilijkheid van de groep en de vaagheid van het didactisch concept. De manier van lesgeven wordt, naarmate de kinderen verder komen in de basisschool, van steeds grotere betekenis voor het ontstaan van moeilijke groepen. Het is echter aan te bevelen vanaf groep 1 een duidelijke manier van onderwijs aan te bieden. Dat betekent dat er gewerkt moet worden via lijnen en principes. Onderwijslijnen leggen de basis voor goed en overwogen onderwijs aan jonge kinderen; in termen van onderwijs: het beredeneerd aanbod.

Voor het onderwijs in groep 1 en 2 zijn er drie bronnenpublicaties met voorbeelden van lijnen:

- de map *Lijnen en principes*, uitgegeven bij Pravoo in Lekkerkerk;
- de brochure *Tussendoelen geletterdheid*, een brochure in de serie Heel handige hulpmiddelen;
- de artikelenserie over het Lijnenboek en onthuilen- en beginnende gecijferdheid in het Praxis-bulletin van september en oktober 2004.

7.5 De MG-lijst

Het is belangrijk de MG-lijst op te nemen op de zorgkalender. Daarbij gaat het erom dat men vastlegt dat als een groep *zwaar* scoort in het gewone volgsysteem voor die groep de MG-lijst wordt ingevuld.

8. Preventie in groep 3 t/m 8

8.1 Duidelijke verdere regelontwikkeling en handhaving

Ook in groep 3 t/m groep 8 is een duidelijke regelopbouw van belang. Zie voor de werkwijze pagina 439 en verder. Daar is aangegeven hoe men op basis van drie kapstokken de regelopbouw kan ontwikkelen.

8.2 Serieuze bakjesaanpak

Om moeilijke groepen te voorkomen is een basislijn belangrijk. Iedere leerkracht doet wel iets aan de sociaal-emotionele ontwikkeling. Sommige scholen hanteren zelfs uitgebreide pakketten met boeken en werkbladen. Belangrijk is dat op de gehele school een op elkaar aansluitende leergang wordt gehanteerd met de volgende inhoud:

- het verwerven van sociaal-emotionele begrippen (zie blz. 338-340 van deze nieuwe gedragsorthotheek);

theek);

- de waarden- en normenontwikkeling (zie blz. 755 en verder van deze nieuwe gedragsorthotheek);
- het aanleren van sociale vaardigheden (zie blz. 682-684 van deze nieuwe gedragsorthotheek);
- de bewustmaking van sociaal-emotionele attitudes, m.a.w. de mentaliteit (zie blz. 768-770 van deze nieuwe gedragsorthotheek).

Bij moeilijke groepen is het extra belangrijk serieus het thema van de week iedere dag aan de orde te stellen, waarbij u bij het kiezen van de 40 jaarlijkse onderwerpen ook goed gekeken hebt naar de kenmerken van de groep.

8.3 Adaptief onderwijs

Een van de factoren die een rol kan spelen bij het ontstaan of verergeren van moeilijke groepen is het pedagogisch/didactische concept dat men hanteert. Dat betekent dat het belangrijk is om onderwijs te geven dat rekening houdt met de leerwijzen van de kinderen, en recht doet aan de mogelijkheden die kinderen hebben om zichzelf te ontwikkelen. Zie hierover uit de Pravoo-serie Heel handige hulpmiddelen de brochure over *VLAM; vlot adaptief maken*.

8.4 De MG-lijst

Het is belangrijk de MG-lijst op te nemen op de zorgkalender en aan te geven dat als een groep binnen het gewone volgsysteem *zwaar* scoort dat dan de MG-lijst wordt ingevuld om de ernst en de aard te detailleren.

8.5 Een leergang werkgedrag

Ontwikkel een leergang werkgedrag voor de gehele school en voer die uit. In het orthobeeld over het zelfstandig spelen en werken is een voorbeeld van zo'n schoollijn weergegeven op pagina 784-786. In die lijst staan de stappen voor het zelfstandig spelen en leren vanaf groep 1 t/m groep 8. Het is belangrijk dat u ook een lijn ontwikkelt voor:

- het stil werken;
- geconcentreerd werken;
- zelf nakijken;
- het duo-werken;
- het samen nakijken;
- Groepswork.

Zie hierover ook pagina 784-786.

9. Ouderbegeleiding

Uit gesprekken tijdens gedragscursussen over de ouderbegeleiding is gebleken dat leerkrachten onderling zeer verschillend denken m.b.t. de vraag hoe ver je moet gaan met het adviseren van ouders. Sommige leerkrachten adviseren de ouders om contact op te nemen met een externe hulpverleningsinstantie, terwijl andere scholen ook hulpgesprekken met ouders hebben en ze adviezen geven. Onderstaand worden enkele mogelijkheden gegeven, waarbij punt 9.5 spe-

reminder individuele zorg GROEP 4: week 41 1997										
algemeen:	maandag		dinsdag		woensdag		donderdag		vrijdag	
	woensdag		donderdag		vrijdag					
☒ kaart maken: *groen: bewegende benen *rood: stoel ☒ herinneren aan het uitstelschrift ☐ op <u>dinsdagochtend</u> en donderdagochtend 20 minuten 100% stil zijn tijdens een rekenverwerking ☐ donderdag indiv. gesprek met Raymond en Anita: Jos neemt de klas over. ☐ vrijdagmidd voortgangsgesprek met Maarten (intern.begel.)	wandkaart: zitten/lopen	☒ introductie van de regelkaart	☒ werken met de wandkaart tot 10.15 uur	☒ werken met de wandkaart tot 10.15 uur	☐ werken met de wandkaart tot 12.00 uur	☐ werken met de wandkaart tot 12.00 uur				
	ongevraagd positief aandacht geven	☒ Raymond	☒ Raymond	☒ Raymond ☒ Anita	☐ Raymond ☐ Anita ☐ Raymond ☐ 10.15 indiv. gesprek: Raymond/Anita	☐ Raymond ☐ Anita ☐ Raymond ☐ Anita				
	aandacht voor 't bakjesonderwerp	☒ gedaan	☒ gedaan	☒ gedaan	☐ gedaan	☐ gedaan				
	diversen		☒ 100% stil rekenles		☐ 100% stil rekenles	☐ 13.15 uur: klassenraad				

te hebben. Als hun kind een van de gangmakers is van de problemen in de groep en als de ouders weigeren het gezag van de leerkracht te ondersteunen en het kind ernstig storend gedrag blijft vertonen dan zal men in bepaalde gevallen tot schorsing of verwijdering over moeten gaan. Het is van belang om dan het volgende aan de ouders schriftelijk voor te leggen:

- een omschrijving van het gedrag van hun kind;
- een onderbouwing van het probleem in de zin dat aangegeven moet worden voor wie dit gedrag lastig/een nadeel

cifiek is voor ouders van moeilijke kinderen in moeilijke groepen. Zie ook de map *Tips voor thuis*.

9.1 Inhoudelijke intake

Hoe is bij u de intake van nieuwe kinderen geregeld?

- hebt u een intake-/vragenlijst?;
- hebt u een procedure als ouders kinderen met ernstige lichamelijke en/of gedragsproblemen aanmelden?

9.2 Na een maand een gesprek

Houdt u na een eerste maand school een gesprek met de ouders over hoe het kind gefunctioneerd heeft gedurende de eerste maand?

9.3 Ouderbrieven mee

Veel leerkrachten houden wel hulpgesprekken met de ouders en geven dan tips en suggesties. Daarbij kunt u gebruik maken van Pravoo-ouderbrieven in de map *Tips voor thuis*. De brieven worden ook nog uitgegeven een geheugenstick zodat u ze ook makkelijk aan kunt passen of in de schoolkrant op kunt nemen.

9.4 Je kunt ze maar eenmaal opvoeden meegeven

• De basisaanpak voor de opvoeding thuis is het uitgangspunt dat het belangrijk is om te weten wat de basiskennmerken zijn van succesvol opvoeden, nl.:

- er wordt opgevoed;
- er is ruimte voor de kinderen;
- er is affectie;
- er is stabiliteit;
- er is eerlijkheid;
- kinderen kunnen kind zijn.

Deze zes basiskennmerken zijn ook opgenomen op pagina 28 en 29 van de map *Tips voor thuis*. Deze zes kenmerken worden beschreven onder het motto: *Je kunt ze maar eenmaal opvoeden*.

9.5 Ernstige gesprekken

Soms is het nodig om met ouders een ernstig gesprek

is;

- een opsomming van wat er al aan gedaan is;
- een concreet verwachttingsplan met daarin wat men van de ouders verwacht.

Als de ouders daar niet aan kunnen voldoen en als het gedrag van het desbetreffende kind onveranderd nadelig blijft voor anderen kan men tot schoolverwijdering over gaan.

Zie ook het hoofdstuk over de grenzen aan de mogelijkheden van de school op pagina 46 en verder.

10. Diverse tips

10.1 De reminder

Het voorafgaande betekent dat men in het onderwijs aan veel dingen moet denken. Veel leerkrachten hebben 's maandags de instelling om veel dingen aan te pakken, maar voordat je het weet is het vrijdag en is er weer te weinig van terecht gekomen. Een belangrijk hulpmiddel om daadwerkelijk dingen te doen is het werken met een reminder. Dat is een kaart waarop staat waar de leerkracht iedere dag even aandacht aan moet geven. Bovenaan de pagina is daar een voorbeeld van te zien.

10.2 Externe deskundigen

De eerste hulpkracht voor de leerkracht van de moeilijke groep is de directie. Daarnaast moet men ook niet aarzelen om externe deskundigen in te schakelen. Een relatieve buitenstaander ziet weer andere dingen dan de direct betrokkenen. Het is dan wel raadzaam om te vragen naar iemand met ervaring op het gebied van moeilijke klassen, omdat niet alle schoolbegeleiders deskundige zijn op dat gebied.

10.3 Aan afspraken houden

Het plannen van preventie-activiteiten is niet zo moeilijk, maar het zich houden aan die afspraken blijkt in de praktijk niet bij iedere leerkracht te lukken. Veel leerkrachten zijn niet volhardend en doortastend genoeg, accepteren toch weer veel gedrag van

kinderen, grijpen te weinig in en stellen het melden van een moeilijke groep uit. Het is belangrijk dat het management van de school hierop let en deze leerkrachten op hun gedrag aanspreekt.

6. Ouderadvisering

Als u meewerkende ouders hebt of als u ouders aan wilt geven wat u van hen verwacht is het volgende belangrijk:

- ouders moeten een ernstig gesprek met hun kind hebben waarin ze aangeven dat de situatie ernstig is en voor velen nadelig is;
- ouders moeten het gezag van de leerkracht ondersteunen;
- ouders moeten concreet aangegeven wat ze van hun kind verwachten en ook de sancties die zij opleggen als hun kind niet voldoet aan die verwachtingen;
- de school kan de ouders verzoeken hun kind op te komen halen omdat het niet meer kan functioneren;
- de school kan de ouders schriftelijk meedelen hoe hun kind zich gedroeg zodat de ouders hun kind daarop aan kunnen spreken.

7. Verder lezen/websites

- *Hoe blijf ik ze de baas*, over gezag in de klas in het Praxisbulletin van februari 2003.
- Bij google levert het invoeren van het woord *ordeproblemen* de meest bruikbare sites op.

8. Bijlagen

8.1 Als het niet verbetert

Soms komt het voor dat de problemen met de groepen duidelijk te maken hebben met het gedrag van een of enkele kinderen. Het spreekt vanzelf dat u die kinderen begeleidt met de andere ortho-beelden uit deze orthotheek. Maar ook dan kan het voorkomen dat het gedrag van de kinderen niet verandert. In deze orthotheek is op twee plaatsen de problematiek van de grenzen besproken, nl.:

- zie pagina 46 van deze orthotheek met het hoofdstuk over: grenzen aan de mogelijkheden
- zie pagina 559 en verder over wat er te doen is als kinderen ondanks pestprotocollen gewoon door blijven pesten en de sfeer op school verzieken.

8.2 Het korte lontje

In een SIRE-reclame-actie is in 2006 aandacht gevraagd voor het korte lontje van de Nederlanders. M.a.w. we zijn nog al heetgebakerd, licht ontvlambaar, gauw op onze tenen getrapt en reageren bij het minste of geringste in felle bewoordingen en vaak in de vorm van agressiegedrag.

Dat is in het verkeer te zien, in openbare gelegenheden, maar ook op school.

Veel kinderen reageren nogal fel als ze een keer per ongeluk worden aangestoten. Ze denken gauw dat iemand het slecht met ze voorheeft of hen benadelen wil.

Dat korte lontje heeft te maken met het egocentrische van het huidige kind. Normaal hoort een kind zich in de loop van groep 2 te ontwikkelen van egocentrisch naar sociocentrisch, maar veel kinderen blijven steken in de egocentrische fase zodat we een samenleving krijgen van egocentrisme. Veel vormen van zinloos geweld zijn ook het gevolg van een kort lontje.

Als er sprake is van sociocentrisme dan is dat in de vorm van het bemoeien met elkaar. Dat bemoeien moet echter gezien worden als een mogelijkheid om jezelf niet ter discussie te stellen. Wel kritiek op anderen leveren, maar zelf niet tegen kritiek kunnen.

Je ziet het egocentrisme ook bij de ouders van de kinderen. Als er wat op school gebeurt, kan het niet de schuld van hun kind zijn, maar ligt het altijd aan anderen en waren er in elk geval anderen bij die het ook gedaan hebben om daarmee de rol van hun eigen kind af te kunnen zwakken.

Verantwoordelijk voor deze instelling is de verharding van de samenleving, het alibiseren (zie blz. 201 en verder), maar ook aan het verwennen van de kinderen. Veel kinderen zijn thuis de baas en hebben niet meer geleerd om te geven en alleen maar geleerd te nemen.

Door de egocentrische houding is de frustratiedrempel laag en het incasseringsvermogen gering.

Kinderen hebben immers te weinig geleerd om met frustraties om te gaan en hun zin niet te krijgen.

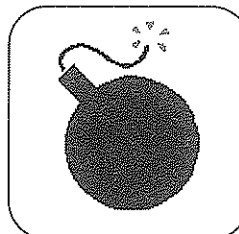
Dat maakt een samenleving op school heftig, als een kruidvat en zorgt dat de souplesse het incasseringsvermogen en vooral ook de humor verdwijnt.

Wat kunt u daar als leerkracht aan doen?

U kunt niet de gehele samenleving veranderen, maar u kunt wel bekijken of u die felheid van reageren, het altijd slecht denken over de ander, het alleen aan jezelf denken en het tegen een stootje kunnen aan de orde kunt stellen.

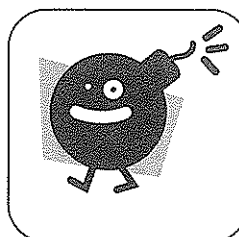
Als er in uw groep een of meer kinderen zijn met een kort lontje dan bespreekt u met de groep /het kind dit thema aan de hand van de volgende invalshoeken:

- Leg de kinderen uit wat een kort lontje letterlijk is, nl. een bom die als je hem aansteekt vrijwel meteen afgaat. Ze moeten dus de beeld-

spraak begrijpen. Hang ook een afbeelding van een bom met een kort lontje voorin het lokaal.

- Bespreek met elkaar wie er een kort lontje heeft en dus snel boos wordt, snel gaat schreeuwen, snel heftig is, etc.

- Bespreek ook waarom je zo reageert. Sommige kinderen zullen zeggen dat ze denken dat anderen hen niet mogen en hen uitlachen. Van anderen is duidelijk dat ze het doen omdat ze altijd hun zin moeten hebben.

Sommigen zullen ook aangeven dat ze dat doen zonder erbij na te denken of dat ze weten dat het gebeurt voordat ze het zelf in de gaten hebben. Ze zijn nou eenmaal zo.

- Leg ook het nadeel van een kort lontje uit: onplezierige sfeer, velen hebben er een hekel aan, vaak ruzies, etc. Leg dus duidelijk uit dat er sprake is van last voor anderen. Zie daarover ook techniek 3-32 op blz. 114.

- Leg uit dat u de komende maand aandacht aan het verschijnsel van het korte lontje gaat besteden en er op gaat letten.

- Leg uit wat u er aan gaat doen met de groep:

- iedere dag herinnert u de kinderen aan het verschijnsel van het korte lontje. Al je van jezelf weet dat je een kort lontje heb dan moet je:

- eerst nadenken als iemand iets zegt of doet;

- niet zo heftig reageren, maar iemand eerst de vraag stellen: 'Waarom zeg je dat tegen mij?' of : 'Waarom doe je dat?';

- aangeven dat je dat niet leuk vindt;

- eventueel melden bij de leerkracht;

- zelf wat flinker zijn en je niet overal wat van aantrekken;

- het korte lontje van een ander in de groep aan de orde stellen.

- Die gehele maand bespreekt u concrete gevallen van korte lontjes en laat u de groep bedenken hoe je ook op een andere manier kunt reageren en of de reactie niet een beetje overdreven is geweest.

- Een belangrijke invalshoek, moet ook zijn het omgaan met kritiek van anderen. Bespreek dat ook met elkaar. Wanneer lever je kritiek op anderen Hoe lever je kritiek op anderen en hoe ga je met kritiek om?